

РАЗВОЈ АГРО-ЕКО ТУРИЗМА У ЗАШТИЋЕНИМ ПОДРУЧЈИМА АПВ И ПРЕКОГРАНИЧНА САРАДЊА

Радовић, Гордана, Његован, З., Цвијановић, Д.¹

Резиме

Циљ рада је да укаже на могућност развоја агро-еко туризма у заштићеним подручјима у АП Војводини и то, пре свега, да се путем индентификације ових подручја скрене пажња локалних економских заједница на компаративне предности које се могу валоризовати кроз интегрисан туристички производ. Коришћењем средстава ИРА фонда и то његове компоненте која се односи на прекограничну сарадњу, могуће је финансирати развој агро-еко туризма у АП Војводини.

Кључне речи: *агро-еко туризам, локално-економска заједница, одржива пољопривреда, ИРА фонд, прекогранична сарадња.*

Увод

Почетком XXI века, у складу са диференцираним захтевима корисника туристичких услуга, почињу да се развијају специфични облици туризма међу којима рурални туризам заузима значајно место. Рурални туризам је битан сегмент мултифункционалне пољопривреде, односно интегралног и одрживог развоја руралних простора и значајно доприноси развоју локално економских заједница на њиховом подручју. Према дефиницији коју је дао Кушен рурални туризам обухвата 19 различитих врста туризма међу којима је и еко-туризам (Штетић и ост., 2011,60). Имајући у виду да се о овом облику туризма говори у оквиру руралног туризма, можемо га назвати и агро-еко туризам. Развој агро-еко туризма је условљен развојем одрживе пољопривреде и развојем одрживог туризма, односно одрживим интегралним руралним развојем.

Концепт одрживе пољопривреде се заснива на максимизирању пољопривредне производње уз строго вођење рачуна о заштити природе, односно о минимизирању негативних ефеката пољопривредне производње на земљиште, воду, ваздух и људе. Концепт одрживе пољопривреде проширен је 1989. године, од тада обухвата одрживи пољопривредни и рурални развој *SARD (Sustainable agricultural and rural development)*.

¹ Мр Гордана Радовић, докторант, Др Зоран Његован, ред. проф., Пољопривредни факултет, Универзитет Нови Сад, Др Драго Цвијановић, научни саветник, Институт за економику пољопривреде, Београд.

Развој туризма на принципима одрживости подразумева: (а) економске циљеве, у које убрајамо: привредни развој, раст запослености и раст инвестиција; (б) еколошке циљеве: заштиту животне средине, рационално коришћење енергије, спречавање естетске деградације простора и то како природних, тако и културних ресурса; (в) социо-културне циљеве – пораст квалитета живота, додатна образовања, виши и културни и економски ниво, упознавање и позитиван однос према другим културама, те неговање локалног идентитета, заштита споменика културе и развијање опште сигурности (Пејановић и ост., 2011,26).

Према подацима Светске туристичке организације еко-туризам је облик туризма који има најбржи развој, остварује годишњи раст од око 5%. Развој овог облика туризма могућ је и код нас и то, пре свега, у заштићеним подручјима тзв. специјалним резерватима природе. С обзиром на то да у Републици Србији 85% територије чине руралне области, а у АП Војводини скоро 90% (Његован и ост., 2009,138), развој еко-туризма се може везати за агротуризам, чиме би се конципирао туристички производ који би био интересантан како домаћим, тако и иностраним туристима.

Циљ рада је да укаже на могућност развоја агро-еко туризма у заштићеним подручјима у АП Војводини и то, пре свега, да се путем индентификације ових подручја скрене пажња локалних економских заједница на компаративне предности које се могу валоризовати кроз интегрисан туристички производ. Коришћењем средстава *ИРА* фонда и то његове компоненте која се односи на прекограничну сарадњу, могуће је финансирати развој агро-еко туризма у АП Војводини.

Заштићена подручја у АП Војводини

На подручју АП Војводине су дефинисана заштићена подручја природе и ову активност је реализовао Покрајински секретаријат за заштиту животне средине и одрживи развој. Према актуелним подацима на подручју Покрајине има петнаест заштићених подручја на којима је у циљу успостављања одрживог развоја, неопходно посебну пажњу посветити формирању и развоју еко-туристичких садржаја. Стога је потребно да се у оквиру њих изграде едукативни центри за посетиоце, чија би основна функција била промоција заштићених подручја, едукација, али и размена информација и искустава. Такође, у оквиру ових центара туристи би могли да добију и информације о смештајним капацитетима у пољопривредним домаћинствима у непосредном окружењу. Свакако да је у циљу реализације наведених активности неопходна подршка локално-економских заједница које би имплементирале агро-еко туризам у заштићеним подручјима Покрајине, али и Министарства пољопривреде и ресорног Покрајинског секретаријата, који би се у складу са својим надлежностима старали о одрживом развоју пољопривреде на овом подручју.

Заштићена подручја на територији АП Војводине су специјални резервати природе: Засавица, Лудашко језеро, Обедска бара, Стари Бегеј-Царска бара, Слано Копово, Багремара, Пашњаци Велике дропље, Делиблатска пешчара, Горње Подунавље и

специјални резерват природе Ковиљско-петроварадински рит. Такође, заштићена подручја су и: Национални парк Фрушка гора, споменик природе Каменички парк, паркови природе Јегричка и Стара Тиса код Бисерног острва, као и Вршачке планине, које су дефинисане као предео изузетних одлика.

Специјални резерват природе Горње Подунавље обухвата површину од 19.605 ха, резерват се налази на 110 км удаљености од Новог Сада. Резерват је станиште најбогатије популације јелена у Републици Србији. Заштићена подручја у околини Суботице обухватају подучје Лудашког језера, Селевењске пустаре, Суботичке пешчаре и Палићког језера, што укупно чини 7.602 ха, а заштићено подручје се налази на удаљености од око 100 км од Новог Сада.

Специјални резерват природе Пашњаци велике дропље обухвата површину од 6.775 ха, резерват се налази на око 110 км удаљености од Новог Сада, у правцу Кикинде. На овом станишту налази се једина преостала популација велике дропље, која представља једну од најугроженијих врста птица у Европи, а по којој је резерват и добио име. Специјални резерват природе Слано Копово обухвата површину од 976 ха, резерват се налази на око 60 км удаљености од Новог Сада, у правцу Новог Бечеја. Парк природе Стара Тиса код Бисерног острва обухвата површину од 391 ха, парк се налази на око 40 км удаљености од Новог Сада, у правцу Новог Бечеја.

Парк природе Јегричка се простире на површини од 1.144 хектара. Јегричка је богата бујном вегетацијом, као и разноврсним животињским светом. Специјални резерват природе Багремара простире се на 117 хектара, а налази се на око 50 км удаљености од Новог Сада. У резервату је једино станиште изузетно ретке биљне врсте кукурјак, која се сматра индикатором глобалних климатских промена, а због ове биљке Багремара је и проглашена заштићеним подучјем природе. Специјални резерват природе Ковиљско-петроварадински рит се простире на површини од 5.895 ха, под заштитом је 4.840,60 ха, а остало подручје се налази у поступку заштите. Резерват се налази на око 20 км удаљености од Новог Сада.

Специјални резерват природе Царска бара простире се на 4.726 ха, од којих је заштићено 1.676 ха, а преостало подручје је у поступку заштите. Резерват се налази на око 60 км удаљености од Новог Сада. Национални парк Фрушка гора простире се на 25.393 хектара. Фрушка гора је најстарији Национални парк на подручју Србије, а у оквиру њега налази се 17 манастира. Специјални резерват природе Засавица простире се на 671 ха. Резерват се налази на око 70 км удаљености од Новог Сада, према Сремској Митровици. Засавица представља једно од најзначајнијих заштићених подручја у Републици Србији, а за биљку алдрованду и рибу црнку једино станиште је управо Засавица.

Специјални резерват природе Обедска бара простире се на 9.820 хектара. Резерват се налази на око 70 км удаљености од Новог Сада и представља једно од најстаријих заштићених подручја у Европи, познато још од XIX века. Специјални резерват природе Делиблатска пешчара простире се на 34.829 ха површине и целокупно подручје се налази под I степеном заштите. Делиблатска пешчара представља

један од најзначајнијих центара биодиверзитета у Европи, а удаљена је око 180 км од Новог Сада. Предео изузетних одлика Вршачке планине простиру се на 4.371 ха, налази се на удаљености од око 120 км од Новог Сада.

Споменик природе Каменички парк простире се на 33 ха, налази се на око 5 км удаљености од Новог Сада. Каменички парк је подигнут почетком XIX века, а данас парк поседује преко 16.000 стабала, а посебно су значајна стабла хрasta старости од преко 200 година.

Прекогранична сарадња

Централно место у европској политици одрживог развоја руралних подручја припада заштити природног окружења и биодиверзитета. Овим програмом обухваћена је широка мрежа природно заштићених зона установљених Директивом о природним стаништима (*Habitats Directive, 1992*). Циљ ове директиве је стварање услова за дугорочну одрживост на европском простору. Земље чланице Европске уније дефинишу специјална заштићена подручја на националном нивоу (*Special Areas of Conservation – SAC*) да би се кроз повезивање природно заштићених зона испуниле обавезе које су установљене према Конвенцији Уједињених нација о биолошком диверзитету. Уколико се има у виду специфичан положај заштићених зона и могућност коришћења програма прекограничне сарадње и без претходно добијеног статуса кандидата за чланство, онда се свакако мора истражити перспектива развоја одређених региона у Србији у одрживом, руралном и регионалном погледу (Манић и ост., 2009,46).

IPA (Instrument for Pre- Accession Assistance) је интегрисани инструмент који је заменио предприступне програме *PHARE, ISPA* и *SAPARD*. Компоненте *IPA* за предприступну помоћ 2007-2013. година обухватају трансфер средстава за: (1) изградњу институција, (2) прекогранична сарадња, (3) регионални развој, (4) развој људских ресурса и (5) рурални развој (*IPARD*). Прве две компоненте доступне су и земљама потенцијалним кандидатима, а остале компоненте само земљама које су званично проглашене кандидатима за чланство у Европској унији.

Локално економске заједнице би конкурисањем и коришћењем средстава за прекограничну сарадњу могле да развију своју понуду у домену агро-еко туризма, али и да путем заједничких улагања са локално-економским заједницама из земаља у окружењу (Хрватске, Мађарске и Румуније) обједине наступ на трећим тржиштима (на европском или светском нивоу). Развој агро-еко туризма допринео би развоју локално- економских заједница, расту стандарда становника, као и развоју прекограничних области.

У досадашњем периоду средства *IPA* фонда за развој руралног туризма у Војводини користиле су општине Апатин и Бачки Петровац и то посредством конкурса за прекограничну сарадњу, који је расписао током 2010. године Покрајински секретаријат за међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу. У оквиру конкурса додељено је укупно 10.117.990 динара или максимално 1.000.000

динара по пројекту, а међу одобреним пројектима су и два из области руралног туризма. Општина Бачки Петровац је добила 753.798 динара за фомирање Центра за унапређење знања о руралном туризму, а општинска управа Апатин добила је 963.000 динара за пројекат: „Традиција за будућност- сеоски туризам преко границе“. Уговори по одобреним пројектима потписани су у децембру 2010. године, а реализација пројеката је у току. Циљ ове акције Покрајинског секретаријата за међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу је био да се јачају административни капацитети општина, како би званичном кандидатуром Србије за пријем у Европску унију општине биле спремне за конкурисање за додатне три компоненте *IPA* фонда, као и да се обезбеде потребна средства за развој прекограничних области (Радовић и ост., 2011,459).

Закључак

На територији АП Војводине су дефинисана заштићена подручја природе и ову активност је реализовао Покрајински секретаријат за заштиту животне средине и одрживи развој. Према актуелним подацима на подручју Покрајине има петнаест заштићених подручја на којима је у циљу успостављања одрживог развоја, неопходно посебну пажњу посветити формирању и развоју еко-туристичких садржаја. Стога је потребно да се на овим подручјима изграде едукативни центри за посетиоце, чија би основна функција била промоција заштићених подручја, едукација, али и размена информација и искустава. Такође, у оквиру ових центара туристи би могли да добију и информације о смештајним капацитетима у пољопривредним домаћинствима у непосредном окружењу. Свакако да је у циљу реализације наведених активности неопходна подршка локално-економских заједница које би имплементирале агро-еко туризам у заштићеним подручјима Покрајине, али и Министарства пољопривреде и ресорног Покрајинског секретаријата који би се у складу са својим надлежностима старали о одрживом развоју пољопривреде на овом подручју.

Према Директиви Европске уније о природним стаништима (*Habitats Directive, 1992*) све земље, чланице Европске уније су у обавези да дефинишу заштићена подручја на националном нивоу, да би се кроз повезивање ових подручја испуниле обавезе које су установљене према Конвенцији Уједињених нација о билошком диверзитету. С обзиром на то да је АП Војводина дефинисала заштићена подручја природе на својој територији може да конкурише за средства *IPA* фонда за прекограничну сарадњу по овом основу. Локалне-економске заједнице би конкурисањем и коришћењем средстава за прекограничну сарадњу могле да развију своју понуду у домену агро-еко туризма, али и да путем заједничких улагања са локално-економским заједницама из земаља у окружењу (Хрватске, Мађарске и Румуније) обједине наступ на трећим тржиштима (на европском или светском нивоу). Развој агро-еко туризма допринео би развоју локално-економских заједница, расту стандарда становника, као и развоју прекограничних области.

Литература

- (1) Манић Е., Стојановић Ж. (2009), Одрживи развој и прекогранична сарадња, Гласник српског географског друштва, свеска LXXXIX, бр.2, стр.44-46.
- (2) Његован З., Пејановић Р. (2009), Рурална регионализација АП Војводине, Универзитет у Новом Саду, Пољопривредни факултет, Нови Сад, стр.138-139.
- (3) Пејановић Р., Његован З., (2011), Научна монографија: Рурални развој и локални економски развој АП Војводине, Универзитет у Новом Саду, Пољопривредни факултет, Нови Сад.
- (4) Пејановић Р., Ђукић С., (2011), Мастер план одрживог развоја Фрушке горе са нагласком на еколошке сегменте, туризам и органску производњу, Пети форум о органској производњи, Селенча, стр.26.
- (5) Посебно заштићена подручја у Војводини, (2011), Покајински секретаријат за заштиту животне средине и одрживи развој, Покрет горана Новог Сада, Нови Сад.
- (6) Радовић Г., Пејановић Р., Његован З., Томаш М., (2011), Подршка државе развоју руралног туризма у Републици Србији, Тематски зборник са међународног научног скупа: Туризам и рурални развој, Требиње, стр.459-460.
- (7) Штетић С., Шимшчевић Д., (2011), Значај посебних облика туризма у руралном развоју, Тематски зборник са међународног научног скупа Требиње 2011, стр.56 и 60.
- (8) www.unwto.org

DEVELOPMENT OF AGRO-ECO TOURISM IN PROTECTED AREAS OF VOJVODINA AND CROSS-BORDER COOPERATION

Radović, Gordana, Njegovan Z., Cvijanović D.²

Abstract:

The aim of this study is to show the possibilities of developing agro-eco tourism in protected areas of Vojvodina and, above all, that through these areas identification turn attention local economic community comparative advantages that can be valorised through the Integrated tourism product. Use of IPA to the fund and its related Components of cross-border cooperation is possible to finance the development of agro-eco tourism in Vojvodina.

Key words: *agro-eco tourism, local economic communities, sustainable agriculture, IPA fund, cross-border cooperation*

2 Gordana Radović Msc, Director of AD „Dnevnik-Poljoprivrednik“, Novi Sad, finpoljo@eunet.rs, Zoran Njegovan, Phd, Professor Faculty of Agriculture, Novi Sad, njegovan@polj.uns.ac.rs, Drago Cvijanović, Phd, Director of Institute of Agricultural Economics, Belgrade, drago_c@iep.bg.ac.rs